

СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-1-8>**Барабаш Ольга Олегівна,**

докторка юридичних наук, доцентка,

професорка кафедри загально-правових дисциплін

Інститут права

Львівського державного університету внутрішніх справ

вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2666-9696>

Scopus Author ID: 57194699372

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРАВОСУДДЯ У КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ Е-СУД: ВИКЛИКИ ТА ЗАВДАННЯ

Анотація. У статті проаналізовано нормативно-правові акти, що регламентують цифровізацію судової системи. Розглянуто основні елементи цифрового правосуддя, що використовуються в сучасній Україні. Розкрито підходи до можливості використання штучного інтелекту у вітчизняній судовій системі. Акцентовано на терміні «цифровізація правосуддя», зокрема в контексті переміщення більшості комунікацій у цифрове середовище, а також на основі огляду систем, що забезпечують сьогодні судовий процес. Окрім того, у статті порушено питання про важливість та необхідність впровадження цифрових технологій при здійсненні правосуддя і те, які проблеми треба подолати під час цифровізації та інформатизації правосуддя. Розглянуто переваги й недоліки електронних технологій, а також те, з якими бар'єрами можуть зіткнутися судді під час цифровізації суду, які заходи доведеться вжити, щоб впровадити сучасні технології під час цифровізації правосуддя. Виокремлено проблеми, без розв'язання яких електронне правосуддя не зможе розвиватись, а саме: відставання програмної складової від сучасних стандартів; недостатність технічного забезпечення, особливо у віддалених регіонах; відсутність загального інтерфейсу та стандартів обміну даними; відмова від документальної форми подання інформації як від основної для юридично значущої інформації; ігнорування особливостей цифрового середовища. Відтак запропоновано варіанти розв'язання цих проблем. Наголошено, що цифровізація спрямована на створення системи комунікації між учасниками судового процесу. Ідея електронного судочинства стала можливою завдяки використанню ІТ-технологій у правосудді. Зроблено висновок, що електронне правосуддя як позитивна перспектива, наразі здатна створити ефективний спосіб комунікації, а саме передачу інформації через мережу Інтернет: подання позовних заяв, клопотань, скарг, проведення засідань що, безумовно, є позитивним для реалізації основних цілей правосуддя, здатних значно спростити, прискорити та мінімізувати витрати учасників судового процесу на відвідування судових установ. Така система значно спрощує і прискорює їх діяльність, роблячи роботу суду продуктивнішою.

Ключові слова: правосуддя, цифрові технології, Е-Суд, інформатизація, суд, реформи, право, судова система; електронне правосуддя, штучний інтелект.

Barabash Olha. DIGITALIZATION OF JUSTICE IN THE CONTEXT OF E-COURT SYSTEM IMPLEMENTATION: CHALLENGES AND TASKS

Abstract. The article analyzes normative legal acts regulating the digitalization of the judicial system. The main elements of digital justice used in modern Ukraine are considered. Approaches to the possibility of using artificial intelligence in the domestic judicial system are revealed. Emphasis is placed on the term "digitalization of justice", in particular in the context of the transfer of most communications to the digital environment, as well as based on an overview of the systems that provide the judicial process today. In addition, the article raises the issue of the importance and necessity of implementing digital technologies in the administration of justice and what problems must be overcome during the digitalization and informatization of justice. The advantages and disadvantages of electronic technologies are considered, as well as what barriers judges may face during the digitalization of the court, what measures will have to be taken to implement modern technologies during the

digitalization of justice. The problems without the solution of which electronic justice will not be able to develop are singled out, namely: the lagging of the software component from modern standards; insufficient technical support, especially in remote regions; lack of a common interface and data exchange standards; rejection of the documentary form of information submission as the main for legally significant information; ignoring the features of the digital environment. Therefore, options for solving these problems are proposed. It was emphasized that digitalization is aimed at creating a communication system between participants in the judicial process. The idea of electronic justice became possible thanks to the use of IT technologies in justice. It was concluded that e-justice, as a positive perspective, is currently able to create an effective way of communication, namely the transmission of information via the Internet: filing lawsuits, motions, complaints, holding hearings, which is certainly positive for the realization of the main goals of justice, capable of significantly simplifying, speeding up and minimizing the costs of the participants in the court process for visiting court institutions. Such a system significantly simplifies and speeds up their activities, making the work of the court more productive.

Key words: justice, digital technologies, E-Court, informatization, court, reforms, law, judicial system; electronic justice, artificial intelligence.

Вступ. Як відомо, основною функцією судів є охорона прав і свобод людини та громадянина. На сьогодні в Україні вжито необхідні організаційно-правові заходи щодо зміцнення судової влади, забезпечення незалежності судів, перетворення їх на самостійний інститут захисту інтересів людини. У зв'язку із цим широке впровадження в діяльність судів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, разом із розширенням масштабу інтерактивних послуг, що надаються населенню та суб'єктам підприємництва, підвищує і ефективність діловодства, і мобільність розгляду судових справ.

Розвиток цифрових технологій в Україні – один із пріоритетних напрямів правової політики держави. Імпульсом для впровадження сучасних комунікаційних технологій на сьогодні є опублікований 11 травня 2021 року Указ Президента України В. Зеленського № 189/2021 «Про Річну національну програму під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік» [1], яким передбачено повноцінне впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи до 2025 року та прийнято в рамках його реалізації держпрограми, які встановлюють заходи щодо забезпечення справжньої незалежності судової влади, підвищення ефективності правосуддя, а також впровадження передових технологій у діяльність судів.

Внаслідок реалізації Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи до 2025 року інтегровані системи дистанційного звернення до судів, участі в судових засідан-

нях з використанням відеоконференцзв'язку, автоматичного розподілу справ між суддями, опублікування судових рішень в інтернеті, скерування виконавчих документів на примусове виконання в електронній формі [1].

Варто зазначити, що за нинішніх умов, у зв'язку з відсутністю інтеграції між інформаційними системами різних відомств, взаємний обмін даними під час розгляду справ у судах здійснюється переважно в паперовій формі. Тому для розв'язання цих проблем впроваджується система Е-Суд, яка передбачає порядок звернення до суду та відправлення копій рішень, судових повісток та інших документів в електронній формі.

На основі набутого досвіду розпочато роботу із впровадження електронного правосуддя в діяльність судів усіх рівнів. Через поширення COVID-19 багато судів швидко впровадили допоміжні технології, які уможливили проводити відеоконференції, а іноді й обмін документацією з використанням веб-платформ, що містять Teams, Skype, Zoom, Google Hangouts і WebEx. Деякі суди вже мають у своєму розпорядженні онлайн-системи подачі позовів і тому більшою мірою готові до віддаленої роботи [2, с. 100].

Досліджуючи й вивчаючи розвиток цифрової економіки, можна сказати, що наша країна помітно підвищує свої показники у використанні нових технологій. Звісно, є країни, які стали «цифровою елітою» в цій сфері: Великобританія, США, Японія, ОАЕ та інші, для яких характерні високий рівень та швидкі темпи цифрового розвитку. Штучний інтелект

у правосудді широко використовується на теренах інтелектуальної власності та комерції: Китай дозволив розглянути значну кількість спорів за допомогою програми-меседжера WeChat. Цікаво, що деякі країни, зокрема Франція, навпаки, проти використання штучного інтелекту для прогнозування рішення у справі. Спеціальне програмне забезпечення давало змогу проаналізувати судові рішення конкретного судді та сформувані загальний вектор його професійних думок та виваженість рішень [3]. Саме з такою швидкістю розробки та впровадження інноваційних технологій можуть слугувати прикладом успішного технологічного прогресу, орієнтирами для майбутнього зростання держави. Також варто зазначити, що World Justice Project є розробником індексу верховенства закону країн світу (The WJP's (Rule of Law Index)), що розроблений 2010 року та вимірює досягнення держав з погляду забезпечення правового середовища, що ґрунтується на універсальному принципі верховенства права [4].

Тож початок покладено, але правосуддя потребує подальшого реформування в бік більшої зручності та доступності і для громадян та організацій, і для суддів [5, с. 76]. Сьогодні це означає насамперед переведення всіх можливих процесів у цифрову форму, оскільки саме вона дає максимальний спектр інструментів для інтерактивної комунікації.

Ступінь наукової розробки проблеми.

Цифрове середовище та штучний інтелект в правосудді досліджували такі українські вчені: О. Баранов, В. Брижко, М. Карчевський, В. Мисливий, В. Пилипчук, Н. Савінова, Є. Харитонов, О. Харитонova. Опрацьовували цю тему і зарубіжні науковці: Д. Баррат, І. Маск, К. Келлі, Р. Кало та ін. Водночас окремі теми електронного судочинства досліджували Б. Заплотський, С. Ємельянов, В. Якутко, Н. Логінова, О. Бринцев та С. Чванкін. Однак питання правового тлумачення концепції електронного суду як втілення штучного інтелекту досі не досліджувалося. З огляду на бурхливий процес цифровізації є нагальна потреба врегулювати ці питання на рівні наукових публікацій.

Мета статті. Дослідження практичного досвіду розвитку електронного судочинства та впровадження штучного інтелекту у правосуддя з огляду на процеси цифровізації сучасного суспільства.

Результати.

1. Вітчизняна система «Електронний суд» (Е-Суд): етапи розвитку та завдання

У нинішніх умовах видається, що електронне правосуддя є важливим кроком на шляху до цифровізації судової системи. У липні 2022 року з огляду на широкомасштабну збройну агресію Російської Федерації проти України Національна рада з відновлення України від наслідків війни в «Проекті Плану відновлення України. Матеріали робочої групи "Юстиція"» (липень 2022 р.) зазначила, що «одним інноваційним напрямком, який підвищить якість судових сервісів та покращить доступ до правосуддя для багатьох громадян, є розвиток електронного судочинства, цифровізація елементів судового процесу, впровадження Електронного суду та Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи з урахуванням рекомендацій Європейської комісії з ефективності правосуддя» [6]. Зрештою, правосуддя має набути цифрової форми, але без відповідного технічного і технологічного оснащення цього досягти неможливо. Вказані два процеси – інформатизація й автоматизація судової системи та перехід на цифру можуть йти паралельно, але з орієнтацією саме на цифрове середовище [7].

Принагідно зазначимо, що сучасний розвиток інноваційної системи для кожної держави – це можливість розвивати економіку не лише окремого регіону чи міста, а й країни загалом. Від рівня впровадження й досягнення успіхів інноваційної діяльності залежатимуть не тільки можливості країни щодо формування необхідних матеріально-технічних умов для проведення основної діяльності, а й можливості досягнення стратегічних цілей та перспектив подальшого його розвитку. Цифрові технології – одне з найважливіших явищ економіки. Максимального використання саме цифрового середовища вимагає забезпечення цифрової економіки: врегулювання

суперечок онлайн тут розглядається як найефективніший спосіб здійснення правосуддя.

Вітчизняна система «Електронний суд» (Е-Суд) існує з 2018 року та являє собою підсистему Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи, яка функціонує задля оперативного обміну інформацією між судами, державними органами та учасниками процесу. Нині ця система має обмежену форму.

На етапі розвитку електронного правосуддя в Україні вже широко застосовуються такі його елементи: відеоконференцз'язок, що дозволяє дистанційно брати участь у судовому засіданні; електронне подання документів, тобто за допомогою систем «Е-Суд» з'явилася можливість електронного подання документів до судових органів, відстежувати рух справи тощо. У справах спрощеного провадження учасники справи мають можливість віддалено надавати процесуальні документи до суду за допомогою отримання даних, необхідних для ідентифікації особи задля отримання доступу до матеріалів справи в електронному вигляді [8, с. 185]. Законом передбачено можливість виконання судового рішення у формі електронного документа (ЦПК України, КАС України).

Застосунок «Е-Суд» та платформа «Електронний суд» реалізують принцип доступу до правосуддя, гарантуючи розумні строки судового розгляду, належний рівень судових процедур та забезпечення права на безперешкодність доступу до суду і його справедливості [9; 10]. У сьогочасних умовах реалізація концепції «Електронний суд» та додатку «Е-Суд» дасть змогу оптимізувати діяльність судової системи, підвищить якість сервісу структури. Громадяни зможуть зекономити час і кошти, користуючись правом на судовий захист. Окрім того, зменшення фізичних контактів істотно мінімізує корупційні ризики в судочинстві. До того ж цифровізація суду задовольнить екологічну ініціативу з відмови від використання паперу [11, с. 96].

Зараз активно обговорюють питання про впровадження штучного інтелекту у процес відправлення правосуддя. Серед дослідників немає єдиної думки про можливість

заміни ним професійного статусу судді. Так, на переконання В. Гусевої, однією з тенденцій цифровізації судової системи є роботизація суддівського корпусу, помічників суддів та секретарів судових засідань [12]. Штучні нейронні мережі здатні вивчати та знаходити розв'язки певних проблем без участі людини. Наприклад, компанія JPMorgan ще на початку 2017 року повідомила про використання програмного забезпечення Contract Intelligence, яке за декілька секунд здатне здійснити аналіз юридичних документів, що раніше вимагало 360 тис. годин робочого часу [13]. В інформаційному просторі жваво обговорюють питання розгляду справи ІТ-суддею. Вчені з Університетського коледжу Лондона та Університету Шеффілда створили «комп'ютерного суддю», який може передбачати рішення Європейського суду з прав людини з точністю до 79 %. Розроблений алгоритм бере до уваги не тільки законні докази, а й моральний бік. «Комп'ютерний суддя» аналізує текст справи, використовуючи «алгоритм машинного навчання» [14].

Цікавим є також факт, що 5 жовтня 2021 року на конференції міністрів юстиції європейських країн «Цифрові технології та штучний інтелект – нові виклики для правосуддя в Європі» один із доповідачів наголосив, що в одній з країн (яка не входить до Ради Європи) під час пандемії 2020 року смертні вироки ухвалювали на відеоконференціях, загалом їх було винесено майже вдвічі більше, ніж за аналогічний період попереднього року [15]. У травні 2020 року видання The Guardian повідомило, що Верховний суд Сінгапуру виніс перший вирок смертної кари в режимі відеоконференції через сервіс Zoom. 37-річного малайзійця Пунітана Дженсана засудили до смерті за контрабанду 28,5 г героїну у 2011-му. Він заперечував свою причетність до злочину [16]. Вважаємо, що такі антиприклади не можуть бути орієнтиром подальшого розвитку цифрових технологій у правосудді.

2. Штучний інтелект як допоміжний елемент у правосудді

Що стосується технологій на основі штучного інтелекту, досвід їх застосування в судо-

вих системах світу поки що незначний, проте в еру швидкого розширення штучного інтелекту в найближчому майбутньому очікується поява досконаліших технологічних систем, які допомагають ухвалювати судові рішення та автоматизувати процес їх прийняття. Це пошукові системи судових рішень прецедентного права, послуги врегулювання спорів у режимі онлайн, допомога у складанні документів, аналіз результату судового розгляду, чат-боти для інформування сторін судового розгляду або надання підтримки під час розгляду тощо. Найважливішим завданням при їх застосуванні є забезпечення прав людини, незалежності, ефективності та стійкості правосуддя. Значущість таких технологій дуже велика – вони сприяють тому, щоб судові сервіси та юридична інформація були доступнішими, а правосуддя – швидким й ефективним. Застосування технологій штучного інтелекту покликане також забезпечити неупередженість рішень, недискримінацію, рівність можливостей, належний судовий захист.

Проте деякі дослідники обґрунтовують свою позицію тим, що штучний інтелект як складова нових програмних продуктів не зможе за своїм внутрішнім переконанням об'єктивно, неупереджено та повно оцінювати докази, щоб винести справедливе рішення, як це зробить живий суддя [17, с. 40]. На нашу думку, безпосереднє вивчення суддею в судовому засіданні поданих доказів є однією з основних засад сучасної судової системи. У ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод закріплено право особи на розгляд справи незалежним та безстороннім судом [18], тобто фактично немає прямої заборони на використання штучного інтелекту в судовому розгляді. Утім, вважаємо, зараз штучний інтелект не здатний здійснювати цю функцію і не може вивчати нюанси кожної справи.

Програми штучного інтелекту можуть застосовуватись як допоміжний інструмент, що сприяє пошуку, аналізу та систематизації необхідної інформації. Проте рівень розвитку штучного інтелекту дозволяє застосовувати його в діяльності низки юридичних фірм.

Залежно від спрямованості діяльності організації штучний інтелект виконує відповідні функції. Це, скажімо, допомога у складанні документів; аналіз (прогноз, оцінна функція); врегулювання суперечок у режимі онлайн; пошукова функція тощо [19, р. 32–34].

У зв'язку з тим, що штучний інтелект успішно застосовується в діяльності юридичних організацій, у 2018-му на 31-му пленарному засіданні Європейська комісія з ефективності правосуддя прийняла Європейську етичну хартію про використання штучного інтелекту в судових системах та навколишніх реаліях (далі – Хартія про використання штучного інтелекту) [20]. Цей акт регламентує використання штучного інтелекту в судовій системі та закріплює його основні принципи: принцип дотримання основних прав; принцип запобігання дискримінації; принцип якості й безпеки, тобто обробка судових рішень та даних супроводжується використанням сертифікованих джерел та нематеріальних даних із застосуванням моделей, розроблених на міждисциплінарній основі, у безпечному технологічному середовищі; принцип прозорості; принцип контролю користувачем, тобто користувач виступає поінформованим учасником та має можливість контролювати свій вибір. Отже, головна ціль Хартії про використання штучного інтелекту – підвищення якості правосуддя шляхом опрацювання алгоритмів судових рішень і даних у межах дотримання основних прав і свобод, які гарантує Європейська конвенція з прав людини [21].

В Україні проблема правового регулювання штучного інтелекту гостро стоїть у сфері юриспруденції, оскільки ні в науковій доктрині, ні в чинному законодавстві немає чіткого розуміння специфіки його правового статусу й діяльності. Частково це поняття закріплено в Законі України «Про захист персональних даних» [22]. А 2020 року уряд України схвалив Концепцію розвитку штучного інтелекту [23]. Серед першочергових проблем, які виникають на шляху до нормального функціонування в галузі штучного інтелекту, у Концепції визначено відсутність або недоско-

налість насамперед правового регулювання штучного інтелекту, недосконалість законодавства про захист персональних даних та відсутність застосування таких технологій у судовій практиці. Для правового закріплення штучного інтелекту в Україні планується масштабна співпраця з міжнародними організаціями та залучення європейського досвіду, зокрема в розробці стандартів захисту прав і свобод учасників таких відносин та Етичного кодексу використання штучного інтелекту [24]. Також у цій сфері було створено Технічний комітет із штучного інтелекту SC N 42 у рамках Міжнародної організації зі стандартизації, що розробляє практики, проекти та доповіді [25].

В Україні залучення штучного інтелекту до ухвалення владних рішень відображено у програмному забезпеченні «Касандра» – Міністерство юстиції використовує її для аналізу можливості повторного порушення закону злочинцем [26]. Крім того, є пілотний проєкт Вищої ради правосуддя щодо розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів із реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» [27]. Цей проєкт передбачає владний експеримент у формі залучення штучного інтелекту до процесу прийняття судових рішень в адміністративних справах із формальним складом.

3. Нормативно-правова регламентація цифровізації правосуддя в Україні

В Україні прийнято низку загальних і спеціальних нормативно-правових актів, які регламентують застосування цифрових технологій у судовій системі. Їхній розвиток сприяє впровадженню таких інструментів, як: відеоконференцз'язок, електронна подача документів, відстеження руху справи тощо. Та попри позитивне ставлення до розвитку ери цифровізації правосуддя варто виділити проблеми, без розв'язання яких електронне правосуддя не зможе розвиватися.

По-перше, використання застарілих підходів до реалізації системи. А з іншого боку, існує небезпечна тенденція до необдуманого впровадження нових («модних») інформаційних технологій – на круглих столах від прак-

тиків звучать тези про необхідність використання блокчейну, причому більшість з них не має повного уявлення про те, як функціонує ця технологія. Додамо, що блокчейн – це перспективна технологія розподілених реєстрів, яка за своєю суттю суперечить державному управлінню. Вона має і плюси, що роблять її застосування в електронному правосудді привабливим (прозорість, високий ступінь захисту тощо), і обмеження, що ставлять під сумнів саму можливість її застосування (межа технічних можливостей передачі даних тощо). Конструкцій, що дозволяють ввести блокчейн-системи у правове поле, поки не розроблено.

По-друге, відсутність загального інтерфейсу обміну даними. Ця проблема «переплітається» з попередньою. Звісно, це пов'язано насамперед із тим фактом, що однією з державних програм щодо вимог та норм переказу документів у цифровий вигляд не прописано формати зберігання інформації та стандарти електронного документообігу. Відсутність загальних технічних регламентів і стандартів для виробництва державних інформаційних систем спричинює слабку взаємодію окремих модулів і, як наслідок, недостатню міжвідомчу комунікацію.

По-третє, орієнтованість на цифрове середовище зумовлена потребою у відмові від традиційної для нашого законодавства одиниці існування юридично значущої інформації – документа. Нині є можливість значно знизити витрати на стадії підготовки цифрової трансформації [20]. Для цього недостатньо простих сервісів з подачі звернень, потрібна повна відмова від паперового документообігу на користь початкового існування інформації у формі даних. Як ми вже зауважували, у практиці України в державній діяльності спостерігається, так би мовити, «половинчастий» перехід. Наприклад, з 2018 року в Україні діє система подання позовів у цивільні суди в електронному вигляді. Для забезпечення такої можливості було створено модуль «Е-Суд», але в ньому є недопрацювання, які роблять його важкодоступним для простих громадян, деякі процесуальні дії в системі все ще

недоступні і користувач не може їх здійснити. Окрім того, сам інтерфейс складно сконструйований, що робить використання для простого громадянина дуже складним. Через такі недоробки не існує взаємодії, відтак це не спрощує роботу судді, а ускладнює.

По-четверте, захист даних та можливі збої у роботі обладнання. Технічна складова є найважливішою умовою коректного й ефективного функціонування електронного правосуддя. Суди в різних регіонах оснащені не однаково, іноді такий розрив стає критичним. Сучасне програмне забезпечення найчастіше вимагає солідних обчислювальних потужностей та досить широких каналів передачі даних. Наприклад, з урахуванням обов'язковості аудіопротолювання судових засідань збережені обсяги даних скоро обчислюватимуться навіть не терабайт. Крім того, через особливості судової інформації не останньою справою є забезпечення високого ступеня захисту судових систем. Існує можливість маніпуляцій з обладнанням (так звані керовані «несправності»). Посилання на «технічні несправності» можуть використовуватися досить широко, що, зокрема, може звести нанівець потенціал судового аудіозапису, навіть якщо такий аудіозапис обов'язковий або протолювання ведеться автоматично.

По-п'яте, недостатній рівень підготовки юридичних кадрів. Відповідь на багато запитань, що виникають під час забезпечення правового регулювання необхідним високотехнологічним інструментарієм, юристи самостійно дати не зможуть. Тож потрібно орієнтуватися на співпрацю зі спеціалістами в галузі інформаційних технологій (ІТ-спеціалістами). Отже, кореляція юристів з ІТ-фахівцями вкрай важлива для подальшої оптимізації цифрового правосуддя.

Сьогодні в Україні юрист – суто гуманітарна спеціальність, тимчасом як інформаційне право вже зараз перенасичене технічними термінами і поняттями. Юристи та ІТ-фахівці говорять на різних мовах, іноді важко розуміючи один одного. Так, зазвичай юрист не здатний скласти грамотне технічне завдання

на потрібну інформаційну систему, що призводить до незадовільних результатів під час його розробки. Розробники ж схильні думати, що можливо повністю формалізувати правові процеси, зробивши непотрібною юридичну спеціальність. Що ж до електронного правосуддя, то тут низька інформаційна грамотність суддів призводить до недостатньо повного використання навіть наявного в судових систем функціоналу та нерозуміння, які інструменти здатні полегшити діяльність судді. Отже, потрібно перебудовувати юридичну освіту в Україні (у бік поглибленого вивчення інформаційних дисциплін), інакше всі починання у справі регулювання інформаційного простору будуть недостатньо ефективними.

По-шосте, не завжди враховуються особливості цифрового середовища. Вказане раніше співробітництво з ІТ-фахівцями необхідне не тільки в галузі технічного обладнання юристів. Їхня кваліфікована думка важлива і під час ухвалення законів, що регулюють інформаційну сферу, інакше останні не принесуть практичної користі або навіть спричинять серйозне погіршення ситуації в галузі тощо.

Загалом же у сфері електронного правосуддя є чимало проблем. І шляхи їх розв'язання можуть бути такі:

1. Відмова від застарілих технологій у реалізації судових інформаційних систем у сукупності з грамотним підбором та максимально акуратним використанням новітніх технологій (після їх апробації та визначення правового статусу).

2. Випереджувальний характер нормотворчості (по можливості), що визначає правовий статус інформаційних технологій.

3. Створення нормативного блоку, що закріплює норми щодо переведення документів у цифровий вигляд, стандарти обміну даними між державними інформаційними системами, а також технічні регламенти міжвідомчої взаємодії.

4. Відмова від документа як одиниці існування юридично значущої інформації на користь даних.

5. Повноцінне технічне оснащення органів судової влади, зокрема в регіонах, враховуючи

забезпечення сервісного супроводу інформаційних технологій, організацію загальних банків даних та грамотного захисту судової інформації.

6. Перебудова спеціальної юридичної освіти, розширення кількості інформаційних дисциплін.

7. Орієнтованість при інформатизації судової системи на цифрове середовище та облік її особливостей (нейтральність цифрового середовища, можливість копіювання та розповсюдження інформації без втрати точності).

Цифрова трансформація – це тільки один з аспектів судової реформи, що має здійснюватися паралельно із розв'язанням наявних світових проблем іншими, не цифровими, засобами. Аналіз зазначених вище позитивних і негативних чинників дає змогу дійти такого висновку: електронне правосуддя потенційно здатне суттєво підвищити загальну ефективність роботи судової системи, її зручність та доступність правосуддя для громадян і юридичних осіб. Наявні негативні чинники, хоч і можуть ускладнити належне впровадження та функціонування систем електронного пра-

восуддя, можуть бути усунуті лише шляхом набуття відповідного досвіду.

Висновки. Отже, упровадження системи електронного правосуддя є необхідним кроком для забезпечення відповідності вітчизняної судової системи технологічним вимогам сучасності. Наявні проблеми, які ускладнюють цей процес, можна подолати тільки за умови проведення активних дій щодо реформування всієї системи. При цьому, за сьогочасних умов, що особливо гостро продемонструвала пандемія COVID-19 та нинішня війна росії проти України, поставили у залежність від реального впровадження цифрових технологій не лише ефективність держави в цілому та судової влади зокрема, а й саме їх виживання. А втім, цифровізація правосуддя не розв'язує всі проблеми в галузі судової влади, тому судові реформи, розпочаті нашою державою, не повинні обмежуватись цифровізацією та інформатизацією правосуддя, а слугувати каталізатором для подальших позитивних змін у судовій системі та покращення якості реалізації громадянами України своїх прав та свобод.

Список використаних джерел:

1. Про Річну національну програму під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік: Указ Президента України В. Зеленського від 11.05.2021 № 189. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189/2021#Text> (дата звернення: 15.01.2023).
2. Каламайко А. Ю. Цифровізація правосуддя та доступ до правосуддя під час COVID. *Юридичний бюлетень*. 2020. Вип. 14. С. 98–108.
3. Які проблеми може вирішити штучний інтелект в Україні. *Юридична Газета*. 2021. 24 трав. URL: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/yaki-problemi-mozhe-virishiti-shtuchniy-intelekt-v-ukrayini.html> (дата звернення: 15.01.2023).
4. 2020 WJP Rule of Law Index Shows Sustained Negative Slide Toward Weaker Rule of Law Around the World. URL: <https://ceeliinstitute.org/2020-wjp-rule-of-law-index-shows-sustained-negative-slide-toward-weaker-rule-of-law-around-the-world/> (viewed on 15.01.2023).
5. Сакара Н. Ю. Проблема доступності правосуддя у цивільних справах: монографія. Харків: Право, 2010. 256 с.
6. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Юстиція». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/justice.pdf> (дата звернення: 15.01.2023).
7. Wu T., Chen M. The Building of Smart Court – Value and Design. *Social Sciences*. 2019. No. 5. P. 106–107.
8. Адміністративістика в умовах цифровізації: теорія, правове регулювання, практика: монографія / авт. кол.: С. В. Ківалов, Л. Р. Біла-Тіунова, Т. А. Латковська та ін. Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2022. 800 с.
9. Дія. Держава у смартфоні: офіц. вебсайт. URL: <https://diia.gov.ua/> (дата звернення: 15.01.2023)/
10. Електронний суд: офіц. вебсайт. URL: <https://id.court.gov.ua/> (дата звернення: 15.01.2023).
11. Чалабієва М. Р. «Суд у смартфоні» як штучний інтелект у правосудді: реалії та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 94–96.
12. Гусева В. Перспективи впровадження інноваційних технологій у практику розслідування кримінальних правопорушень. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу*

в умовах воєнного стану. Харків, 2022. С. 170–173. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/14929/Perspektyvy%20vprovadzhenia_Husieva_2022.pdf?sequence=1 (дата звернення: 15.01.2023).

13. Радутний О. Е. Юридична освіта та сфера надання правових послуг в контексті штучного інтелекту. *Інформація і право*. 2019. № 2. С. 40–54.

14. Робот-суддя. *Закон і Бізнес*. 2017. 25 лют. – 3 берез. URL: https://zib.com.ua/ua/print/127739-kompyuterniy_suddya_peredbachae_rishennya_espl_z_tochnisty_u.html (дата звернення: 15.01.2023).

15. Strojin G. Use of e-devices in judicial proceedings in a Convention-compliant manner. URL: <https://rm.coe.int/intervention-gregor-strojin-2786-0306-9188-v-1/1680a40bb3> (viewed on 15.01.2023).

16. Singapore sentences man to death via Zoom call. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/may/20/singapore-sentences-man-to-death-via-zoom-call> (viewed on 15.01.2023).

17. Доронін І. М. Загрози національній безпеці в умовах цифрових трансформацій та межі державного регулювання. *Соціальна і цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання*: матер. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10 груд. 2020 р.) / упоряд.: О. А. Баранов, В. М. Фурашев, С. О. Дорогих. Київ: Фенікс, 2020. С. 40.

18. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнар. док. від 04.11.1950 / Рада Європи. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 15.01.2023).

19. Susskind R. *Online Courts and the Future of Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2019. 398 p.

20. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment. Adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ (*Strasbourg, 3–4 December 2018*). URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c> (viewed on 15.01.2023).

21. Штучний інтелект у правосудді / Центр демократії та верховенства права. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnij-intelekt-pravosuddia/> (дата звернення: 15.01.2023).

22. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 01.02.2023).

23. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.02.2023).

24. Токарева К. С. Особливості правового регулювання штучного інтелекту в Україні. *Юридичний вісник*. 2021. № 3 (60). URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2021/3-60/23.pdf (дата звернення: 01.02.2023).

25. Artificial intelligence ISO/IEC JTC 1/SC 42. *ISO*. URL: <https://www.iso.org/committee/6794475.html> (viewed on 01.02.2023).

26. Штучний інтелект допоможе уникнути повторних злочинів: Мін'юст запускає «Касандру». *Укрінформ*. 2020. 13 верес. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3098629-stuchnij-intelekt-dopomoze-uniknuti-povtornih-zlociniv-minust-zapuskae-kasandru.html> (дата звернення: 01.02.2023).

27. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021–2024 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.05.2021 № 438-р. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.02.2023).

References:

1. Pro Richnu natsionalnu prohramu pid ehidoiu Komisii Ukraina – NATO na 2021 rik [About the Annual National Program under the auspices of the Ukraine-NATO Commission for 2021]: Ukaz Prezydenta Ukrainy V. Zelenskoho vid 11.05.2021 № 189. *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy»* / VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189/2021#Text> (in Ukrainian).

2. Kalamaiko, A. Yu. (2020). Tsyfrovizatsiia pravosuddia ta dostup do pravosuddia pid chas COVID [Digitization of justice and access to justice during COVID]. *Yurydychnyi biuleten*, 14 (in Ukrainian).

3. Yaki problemy mozhe vyrishyty shtuchnyi intelekt v Ukraini (2021) [What problems can artificial intelligence solve in Ukraine]. *Yurydychna Hazeta*. 24 trav. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/yaki-problemi-mozhe-virishiti-shtuchnyi-intelekt-v-ukrayini.html> (in Ukrainian).

4. 2020 WJP Rule of Law Index Shows Sustained Negative Slide Toward Weaker Rule of Law Around the World. URL: <https://ceeliinstitute.org/2020-wjp-rule-of-law-index-shows-sustained-negative-slide-toward-weaker-rule-of-law-around-the-world/> (in English).

5. Sakara, N. Yu. (2010). Problema dostupnosti pravosuddia u tsyvilnykh spravakh [The problem of access to justice in civil cases]: monohrafiia. Kharkiv: Pravo (in Ukrainian).

6. Proekt Planu vidnovlennia Ukrainy. Materialy robochoi hrupy «Iustytsiia» [Project of the Recovery Plan of Ukraine. Materials of the working group "Justice"]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/justice.pdf> (in Ukrainian).

7. Wu, T., Chen, M. (2019). The Building of Smart Court – Value and Design. *Social Sciences*, 5 (in English).
8. Kivalov, S. V., Bila-Tiunova, L. R., Latkovska, T. A. ta in. (2022). Administratyvistyka v umovakh tsyfrovizatsii: teoriia, pravove rehuliuвання, praktyka [Administrative science in conditions of digitalization: theory, legal regulation, practice]: monohrafiia. Odesa: Vyd. dim «Helvetyka» (in Ukrainian).
9. Diia. Derzhava u smartfoni [Action. The state in the smartphone]: ofits. vebсайт. URL: <https://diia.gov.ua/> (in Ukrainian).
10. Elektronnyi sud [Electronic court]: ofits. vebсайт. URL: <https://id.court.gov.ua/> (in Ukrainian).
11. Chalabiieva, M. R. (2021). «Sud u smartfoni» yak shtuchnyi intelekt u pravosuddi: realii ta perspektyvy. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 10 (in Ukrainian).
12. Husieva, V. (2022). Perspektyvy vprovadzhennia innovatsiinykh tekhnolohii u praktyku rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen [Prospects for introducing innovative technologies into the practice of investigating criminal offenses]. *Suchasni tendentsii rozvytku kryminalistyky ta kryminalnoho protsesu v umovakh voiennoho stanu*. Kharkiv. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/14929/Perspektyvy%20vprovadzhennia_Husieva_2022.pdf?sequence=1 (in Ukrainian).
13. Radutnyi, O. E. (2019). Yurydychna osvita ta sfera nadannia pravovykh posluh v konteksti shtuchnoho intelektu [Legal education and the field of legal services in the context of artificial intelligence]. *Informatsiia i pravo*, 2 (in Ukrainian).
14. Robot-suddia. *Zakon i Biznes*. 2017. 25 liut. – 3 berez. URL: https://zib.com.ua/ua/print/127739-kompyuterniy_suddya_peredbachae_rishennya_espl_z_tochnisty_u_.html (in Ukrainian).
15. Strojın G. Use of e-devices in judicial proceedings in a Convention-compliant manner. URL: <https://rm.coe.int/intervention-gregor-strojin-2786-0306-9188-v-1/1680a40bb3> (in English).
16. Singapore sentences man to death via Zoom call. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/may/20/singapore-sentences-man-to-death-via-zoom-call> (in English).
17. Doronin, I. M. (2020). Zahrozy natsionalnii bezpetsi v umovakh tsyfrovyykh transformatsii ta mezhi derzhavnogo rehuliuвання [Threats to national security in the conditions of digital transformations and the limits of state regulation]. *Sotsialna i tsyfrova transformatsiia: teoretychni ta praktychni problemy pravovoho rehuliuвання: mater. nauk.-prakt. konf. (m. Kyiv, 10 hrud. 2020 r.) / uporiad.: O. A. Baranov, V. M. Furashev, S. O. Dorohykh*. Kyiv: Feniks (in Ukrainian).
18. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod: mizhnar. dok. vid 04.11.1950 [Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms] / Rada Yevropy. *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (in Ukrainian).
19. Susskind R. *Online Courts and the Future of Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2019 (in English).
20. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment. Adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ (Strasbourg, 3–4 December 2018). URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c> (in English).
21. Shtuchnyi intelekt u pravosuddi [Artificial intelligence in justice] / Tsentr demokratii ta verkhovenstva prava. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia/> (in Ukrainian).
22. Pro zakhyst personalnykh danykh [About the protection of personal data]: *Zakon Ukrainy vid 01.06.2010 № 2297-VI. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (in Ukrainian).
23. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku shtuchnoho intelektu v Ukraini [On the approval of the Concept of the development of artificial intelligence in Ukraine]: *rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 02.12.2020 № 1556-r. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (in Ukrainian).
24. Tokarieva, K. S. (2021). Osoblyvosti pravovoho rehuliuвання shtuchnoho intelektu v Ukraini [Peculiarities of legal regulation of artificial intelligence in Ukraine]. *Yurydychnyi visnyk*, 3 (60). URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2021/3-60/23.pdf (in Ukrainian).
25. Artificial intelligence ISO/IEC JTC 1/SC 42. *ISO*. URL: <https://www.iso.org/committee/6794475.html> (in Ukrainian).
26. Shtuchnyi intelekt dopomozhe unyknyty povtornykh zlochyniv: Miniust zapuskaie «Kasandru» (2020). *Ukrinform*. 13 veres. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3098629-stucnij-intelekt-dopomoze-unyknyty-povtornihzlociniv-minust-zapuskae-kasandru.html> (in Ukrainian).
27. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv z realizatsii Kontseptsii rozvytku shtuchnoho intelektu v Ukraini na 2021–2024 roky [On the approval of the plan of measures for the implementation of the Concept of the development of artificial intelligence in Ukraine for the years 2021–2024]: *rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12.05.2021 № 438-r. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80#Text> (in Ukrainian).